

Динаміка і тенденції розвитку англомовної медичної лексикографії (XVII ст. – поч. XXI ст.)

О. В. Гордієнко

Запорізький державний медичний університет, м. Запоріжжя, Україна
Corresponding author. E-mail: olena.gord@gmail.com, orcid.org/0000-0003-2936-2630

Paper received 06.02.21; Accepted for publication 15.02.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-248IX73-07>

Анотація. Стаття присвячена дослідженню лексикографії для спеціальних цілей (LSP Lexicography) в діахронії з фокусом на вивченні англомовної медичної лексикографії. В роботі досліджено динаміку і тенденції розвитку англомовної медичної лексикографії на кожному етапі її існування, виявлено особливості лексикографічної презентації англомовної медичної термінології в словниках різних типів. Матеріалом дослідження стали англомовні медичні словники, що були створені за період (XVII ст. – поч. XXI ст.) загальною кількістю 480 видань, з яких 370 є лінгвістичними словниками різних типів і 110 фактичними словниковими довідниками (номенклатури, енциклопедії, компендіуми та інші).

Ключові слова: термінологічна лексикографія, лексикографічний аналіз, англомовні медичні словники, періодизація створення словників.

Вступ. Медицина в усі часи була важливою галуззю знань і завжди впливала на життя людства та продовжує це робити й сьогодні. Доказом цього є реалії, у яких існує світ у XXI ст., коли під загрозою опинилося виживання людини як виду через вплив глобальних пандемій.

Враховуючи події сьогодення, вирішення цього питання набуває особливого значення. Лікар наразі живе в епоху глобалізації, і той факт, що англійська мова є досить поширеною сьогодні, змушує спеціалістів використовувати її як мову міжнародного спілкування. Зважаючи на мовні бар'єри, лікарю потрібна допомога, щоб швидко зорієнтуватися при постановці діагнозу і призначити лікування або необхідні обстеження й процедури. У контексті пандемії затребуваними є консультації пацієнтів, призначення чіткої схеми лікування ускладнень різноманітних хвороб, проведення якісного діагностування або профілактичних заходів.

Не менш важливим є якісне навчання студентів-медиків з урахуванням їх активної участі в міжнародних обмінах, конференціях і складанні кваліфікаційних іспитів англійською мовою (КРОК, ЄДКІ, IFOM, STEP та ін.). Все це вимагає від лінгвістів, зокрема від лексикографів, не тільки розробки чітких принципів систематизації та реєстрації термінів, беручи до уваги те, що медичні терміни мають свої особливості, а й своєчасного надання цієї інформації в доступній формі для будь-якого користувача, незалежно від його мовного рівня чи рівня володіння термінологічним апаратом.

Стислий огляд публікацій за темою. Аналітичний огляд літератури засвідчив, що теоретичні розвідки на теренах англомовної медичної лексикографії не представлені в значній кількості, але знайшли своє відображення в декількох працях, присвячених загальним особливостям медичного терміна і методам його реєстрації [1; 7], опису укладання окремих словників [6; 8; 9; 11; 12] і в останніх публікаціях авторки цієї статті [3; 4; 5].

Однак системне і комплексне вивчення питань історії укладання, збору й обробки даних, структури, дизайну англомовних медичних словників залежно від типу, особливостей їх використання користувачем

залишається відкритим на теренах металексикографічних розвідок, що свідчить про необхідність і нагальність даної роботи.

Мета статті – дослідити динаміку і тенденції розвитку англомовної медичної лексикографії на кожному етапі її існування з фокусом на виявленні особливостей лексикографічної презентації англомовної медичної термінології в словниках різних типів.

Матеріалом дослідження стали англомовні медичні словники, що були створені за період (XVII ст. – поч. XXI ст.) загальною кількістю 480 видань (в кількісний аналіз було включено тільки перше видання), з яких 370 є лінгвістичними словниками різних типів і 110 – фактичними словниковими довідниками (номенклатури, енциклопедії, компендіуми та інші).

Об'єкт дослідження – англомовна медична термінологічна лексикографія з її інструментами, методами та принципами реєстрації англомовних медичних термінів.

Методологія роботи має комплексний характер і включає наступні методи і підходи: *метод суцільної вибірки* було застосовано для складання списку англомовних медичних словників; *діахронічний та синхронний підходи* – вивчення історії укладання і сучасного стану медичної термінографії; *порівняльно-аналітичний метод* – вивчення кореляції і співвідношення особливостей формування англомовної медичної терміносистеми та її лексикографічної презентації; *метод кількісного та якісного аналізу* – дослідження динаміки розвитку англомовної медичної лексикографії; *методи лексикографічного та метод критичного аналізу (dictionary criticism)* – аналізу англомовних медичних словників на рівні їх мега-, макро-, мікроструктур; *deskriptivний і зіставний методи* – опису та систематизації отриманих результатів.

Результати та їх обговорення. Запропоновані в статті дані демонструють результати одного з етапів комплексного дослідження англомовної медичної лексикографії (АМЛ) як відкритої динамічної системи, яка формується в умовах глобального науково-технічного простору.

На даному етапі було досліджено основні етапи формування і розвитку англомовної медичної термі-

нографії за весь період її існування. Більш детально принципи розробки даної періодизації дивіться в попередніх роботах авторки [3;4; 5]. Терміни термінологічна лексикографія, термінографія, лексикографії для спеціальних цілей вживаються в статті як синонімічні.

Дослідження продемонструвало, що за період XVII ст. – поч. XXI ст. в АМЛ було створено 480 видань (до кількісного аналізу було включено тільки перше видання), з яких 370 є лінгвістичними словниками різних типів і 110 фактичними словниковими довідниками (номенклатури, енциклопедії, компендіуми та інші).

Враховуючи особливості розвитку медицини, формування англомовної медичної термінології і розвиток медичної лексикографії було вирішено умовно розділити англомовну медичну термінографію на два періоди:

1. *Прототермінографічний період (XIII - XVI ст.).*

2. *Термінографічний період (XVII ст. - 2020 г.).*

Враховуючи кількісні й якісні особливості створення англомовних медичних словників і умов в яких відбувалось формування медичної лексикографії в той чи інший проміжок часу, *Прототермінографічний період*, в свою чергу, було умовно підрозділено на наступні два підперіоди з наступним розподілом *Періоду розвиненої термінографії* на 4 фази:

2.1. *Період розвитку термінографії (XVII ст. – поч. XIX ст.).*

2.2. *Період розвиненої термінографії (кінець XIX ст. – 2020 р.):*

- 1) 19 ст. – 1918 р.
- 2) 1919 р. – 1945 р.
- 3) 1946 р. – 1999 р.
- 4) 2000 р. – 2020 р.

Аналіз англомовної медичної лексикографії *Прототермінографічного періоду* продемонстрував, що її розвиток було започатковано у 1288 році із видання багатомовного медичного словника *The Synonyma Simonis Genuensis (The Synonyms of Simon Genoa)*, який зареєстрував переклад медичних термінів з латини на грецьку та арабську мови.

В свою чергу аналіз початку *Термінографічного періоду* виявив, що характерним для нього є поява тлумачної лексикографії з видання *A Physical dictionary* (1657) та розвиток перекладної термінографії, яка базується на попередньому досвіді, але вже бере свій самостійний старт, і знаменується створенням латинсько-англійського словника *Dictionarium medicum universal: A new medicinal dictionary* (1749) з подальшим інтенсивним створенням перекладних медичних словників.

Лексикографічний аналіз англомовної медичної термінографії *Термінографічного періоду* показав, що на даному етапі АМЛ демонструє імплементацію накопичених знань у практичній і теоретичній лексикографії, що проявляється на рівні мега- і мікроструктур словників.

На мегарівні словники мають комплексну структуру: передмови дають коротку характеристику особливостей медичного терміна, історію створення словників, методику відбору та джерела словника; численні програми роз'яснюють скорочення, аббревіатури і інші позначення специфічні для медичного терміна.

На мікрорівні для більшості словників характерні складні структури словникових статей включають в дефініцію орфоепічних, граматичну, семантичну та етимологічну інформацію з елементами енциклопедизації, що фіксують практично в повному обсязі особливості медичного терміна за допомогою додаткових підведень, перехресних посилань і додатків, питання щодо якості і своєчасності лексикографування аббревіатур і неологізмів залишається відкритим.

Кількісний аналіз виявив, що за *Термінографічний період* в рамках АМЛ всього було створено 370 лінгвістичних словників. Чітко спостерігається тенденція збільшення кількості словників в другому періоді. Щодо кількісних показників в фазах другого періоду, то в другій фазі (1919-1945 рр.) є тенденція зменшення, що може бути обумовлено історичними особливостями того часу. З третьої фази (1946-1999рр.) просліджується стрімке збільшення кількості видання словників до 151го, з незначним зменшенням в 4й фазі (2000-2021) до 109ти.

Детально кількісний аналіз АМЛ *Термінографічного періоду* продемонстровано в таблиці 1.

Таблиця 1. Кількісні показники змін у розвитку англомовної медичної лексикографії

Періоди / кількість словників		Словники					
		Тлумачні		Перекладні		Енциклопедичні словники	
		Загальні	Спец.	Загальні	Спец.	Загальні	Спец.
17ст–18 ст.	9	7	1	1	-	-	-
19 ст. – 1918 р.	85	38	24	16	2 (д)	4	1
1919 р. – 1945 р.	16	3	7	6	-	-	-
1946 р. – 1999 р.	151	42	43	49	14	-	3
2000 р. – 2020 р.	109	29	41	31	5	-	3
Всього	370	119	116	103	21	4	7

Зменшення кількості видання словників в період нульових 21 століття може бути обумовлене створенням онлайн словників і зменшенням тенденції розвитку їх типологічних різновидів.

Щодо аналізу кількості словників з огляду на їх типологічну приналежність, то спостерігається перевагування тлумачних словників над перекладними, енциклопедичні словники, в свою чергу не демонструють значну кількість.

Порівняльний аналіз загальних і спеціалізованих словників демонструє, що серед тлумачних словників є тяжіння до створення спеціальних словників, особливо це проявляється у 4й фазі *Періоду розвиненої термінографії*. Протилежну тенденцію демонструють перекладні словники. Щодо енциклопедичних словників, то за весь час існування вони демонструють тяжіння до створення спеціальних, винятком є 1а фаза *Періоду розвиненої термінографії*.

Аналіз перекладних словників виявив тенденцію щодо більшої кількості двомовних словників над багатомовними, не дивлячись на те, що багатомовні словники були першими в АМЛ.

Висновки. Дослідження англомовної медичної лексикографії виявило, що в період з XVII ст. до поч.

XXI ст. було створено 480 словникових довідників, з яких 370 є лінгвістичними словниками різних типів і 110 фактичними словниковими довідниками. Лексикографічний аналіз англомовної медичної термінографії *Термінографічного періоду* показав, що на даному етапі АМЛ демонструє імплементацію накопи-

чених знань у практичній і теоретичній лексикографії, що проявляється на рівні мега- і мікроструктур словників. Кількісний аналіз продемонстрував тенденцію щодо збільшення створення загальних словників серед тлумачних і протилежну тенденцію серед перекладних.

REFERENCES

1. Chernyavskiy M.N. Kratkiy ocherk istorii i problem uporyadocheniya meditsinskoj terminologii [A short outline of the history and problems of ordering medical terminology], Entsiklopedicheskiy slovar meditsinskikh terminov [Encyclopedic Dictionary of Medical Terms], Moscva, 1984, T. 3, P. 410–424 [in Russian].
2. Dictionarium medicum universale: or, A new medicinal dictionary. London : T. Longman, and C. Hitch [etc.]. 1749. 1 p. l., iv, 586 p.
3. Gordiyenko O. “English Medical Lexicography: Diachronic Analysis”, *International Conference “Language and Modern Technologies V: Issues of Historical and Etymological Lexicography”*, Tbilisi, Georgia, 2019. P. 36-37 [in English].
4. Gordiyenko Ye.V. “Periodizatsiya i tendentsii razvitiya perevodnoy angloyazychnoy terminografii oblasti meditsyny” [Periodization and development trends of translation English terminography in the field of medicine], *Naukovi zapiski Natsionalnogo Universitetu Ostrozka Akademiya. Naukoviy zhurnal. Seriya «Filologiya»* [Scientific Proceedings of the National University Ostroh Academy. Scientific journal. The series "Philology"] Ostrog, 2019, Vip. 8 (76), 141-145 [in Russian].
5. Gordiyenko Ye.V. “Zarozhdenie meditsinskoj terminografii skvoz prizmu formirovaniya i razvitiya meditsinskoj terminologii” [The genesis of medical terminography through the prism of the formation and development of medical terminology], *Aktualnye problemy romano-germanskoj filologii i metodiki prepodavaniya inostrannykh yazykov. Materialy IX Mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii* [Current problems of romano-germanic philology and methods of teaching foreign languages. Materials of the IX International Scientific Conference], Gomelskiy Gosudarstvennyy Universitet imeni Frantsiska Skoriny, Gomel, Belarus, 2019, P. 130-134 [in Russian].
6. Landau S.I. Editorial Preparation of the International Dictionary of Medicine and Biology, *Science & Technology Libraries*, 1989, 9(3), P. 97-106 [in English].
7. Madjayeva S.I. “Problemy lexicograficheskogo opisaniya meditsinskoj terminologii” [On problems of lexicographical description of medical term], *Vestnik Volgogradskogo Gosudarstvennogo Universiteta* [Bulletin of Volgograd State University], Volgograd: VGU, 2009, Vol. 2, №1 (9), P. 179–184 [in Russian].
8. Norri J., Junkkari M., Poranen T. Digitization of data for a historical medical dictionary, *Lang Resources & Evaluation*, 2020, 54, P. 615–643 <https://doi.org/10.1007/s10579-019-09468-2> [in English].
9. Simon of Genoa's. Medical Lexicon, Ed by Zipster Barbara Publisher, Warschau/Berlin: De Gruyter Open, 2013, 164 p. [in English].
10. A Physical dictionary. London: Printed by G.D. for John Garfield ...1657. 221 p.
11. Tyrkkö J. A Physical Dictionary. The First English Medical Dictionary, *Selected Proceedings of the 2008 Symposium on New Approaches in English Historical Lexis (HEL-LEX 2)*, Somerville: Cascadilla Press, 2009, P. 171-187 [in English].
12. Zatsniy Yu. A., Yankov A. V. Novi slova ta slovospoluchennya angliyskoï movi v galuzi medichnoï nauki i praktiki: anglo-ukraïnskiy slovník [New words and phrases of the English language in the field of medical science and practice: English-Ukrainian dictionary], Vinnitsya: Nova kniga, 2014, 295 p. [in Ukrainian].

Dynamics and trends in the development of English medical lexicography (XVII c. - early XXI c.)

O. V. Gordiyenko

Abstract. The article is devoted to the study of lexicography for specific purposes (LSP Lexicography) using diachronic approach with a focus on the study of English medical lexicography. The dynamics and tendencies of English medical lexicography development at each stage of its existence are investigated, the main features of lexicographic presentation of English medical terminology in dictionaries of different types are revealed. The study was based on English medical dictionaries created during the period (XVII c. – early XXI c.) with a total of 480 publications: 370 are linguistic dictionaries of various types and 110 – factual dictionary reference books (nomenclatures, encyclopedias, compendiums, etc.).

Keywords: *terminological lexicography, lexicographic analysis, English medical dictionaries, periodization of dictionaries.*